

MIESTO STUDIJS: TYRIMO TAKTIKOS IR PILIETINIS AKTYVUMAS

Jekaterina Lavrinec

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Kūrybos verslo ir komunikacijos katedra,
Trakų g. 1, LT-03227 Vilnius, Lietuva
El. paštas: jekaterina.lavrinec@vgtu.lt

Rengiant šį „Santalkos“ numerį, Vilniaus miestas, kuriame įsikūrė leidykla, ir dalis šio numerio autorių, išgyveno pokyčius (viešojo transporto sistemos reorganizavimas, rakinamųjų viešųjų erdvių atsiradimas, vietų vizualinio tapatumo ženklais tapusių želdinių kirtimas), kurie paskatino miestiečius formuoti aktyvią poziciją urbanistinių procesų atžvilgiu, ieškoti galimybių dalyvauti priimant sprendimus, artikuliuoti savo „teisę į miestą“¹ (Lefebvre [1974] 1991). Viena šios teisės įgyvendinimo formų – tai viešųjų erdvių pavertimas debatų platformomis, „naujų gyvenimo koncepcijų katalizatoriumi“ (Harvey 2006). Siekis atskleisti miesto erdvių potencialą, pritaikyti jas savo poreikiams, įtraukti į savo kuriamus naratyvus atpažįstamas šiuolaikiniuose socialiniuose judėjimuose, kurie formuojasi ir Lietuvoje: miestiečių iniciatyva įkuriami kultūriniai centrai gyvenamuosiuose rajonuose, kooperuojantis aktyvistams ir vietos gyventojams vystomos bendruomeninės erdvės, „pasidaryk pats“

principu organizuojamos ekskursijos, kurių dalyviai kartu sudaro lankytinų objektų sąrašą ir maršrutus. Miesto aplinka aktualizuojama per kūrybinę veiklą ir sąveiką.

Miestiečių dalyvavimo taktikos, interpretuojant ir transformuojant savo kasdienes aplinkas, yra šio „Santalkos“ numerio centrinė tema. Šis tarpdalykinėms miesto studijoms skirtas numeris subūrė antropologus, sociologus, architektus, kuratorius, organizacijų studijų ir kūrybinės komunikacijos specialistus, kurių tekstai suskirstyti į tris temines grupes. Pirmoji grupė skirta galios diskursų ir (ne)dalyvavimo mechanizmų kritikai: Irma Rybnikova analizuoja savivaldybių įdiegtų elektroninio dalyvavimo priemonių teikiamas galimybes ir apribojimus, Dalia Čiupailaitė nagrinėja Lietuvos architektų kuriamą diskursą apie architektūrą ir atkreipia dėmesį į problemišką erdvės profesionalų santykį su plačiąja visuomene (kaip architektūrinių projektų adresatu). Kita teminė grupė skirta vizualinei ir garsinei miesto kultūrai: detalai pristatydama *graffiti* ir *post-graffiti* studijų prielaidas, Veronika Urbonaitė-Barkauskienė analizuoja Vilniaus *graffiti* žemėlapių kaitą. *Graffiti* kaip atminties formos problematiką plėtoja bendraautorės Oksana Zaporozhets, Ekaterina Riise, Aleksandra Kolesnik. Tautvydas Bajarkevičius gilinaisi į miesto garso

¹ Komentuodamas „teisės į miestą“ koncepciją, D. Harvey (2006) atkreipia dėmesį, kad teisė keisti miestą (ir keistis patiemis) yra „įsišaknijusi kasdienėse praktikose, nepriklausomai nuo to, ar mes žinome apie ją“. Tačiau jis pabrėžia, kad ši teisė „nėra dovana“, mat ji suponuoją aktyvius veiksmus.

peizažą aktualizuojančias menines praktikas. Trečioji teminė grupė skirta bendruomeninių erdvių ir kaimyninių santykių transformacijai: Vaiva Aglinskas rekonstruoja medinių Šnipiškių bendruomeninių erdvių bei vietos gyventojų sąryšių kaitą, Danutė Butkienė nagrinėja bendruomeninių erdvių formavimo procesą sodų bendrijose. Justinas Dūdėnas analizuoja architektūrinių reikšmių perskaitymo trajektorijas, pasitelkęs viename iš Vilniaus rajonų įrengtos kultūrinės platformos „BeePart“ atvejo analizę.

Vienas iš opių klausimų, su kuriais susiduria miesto studijų problematiką gvildenantys autoriai, yra veiksmingų tyrimo taktikų ir aprašymo kalbos paieškos – kurie leistų aktualizuoti kasdienes mikroprocesus ir praktikas, neredukuojant jų į išankstines analitines schemas. Erdvinių praktikų ir sąveikų studijos reikalauja jautrių įrankių, tinkančių dinamiškiems procesams fiksuoti ir aprašyti. Miesto garso reljefų kartografavimas, besikeičiančios vizualinės kultūros ir kasdienių praktikų fotodokumentavimas kaip savarankiški tyrimo projektai, meninių intervencijų viešose erdvėse inicijavimas, tęstinės kūrybinės veiklos organizavimas miesto rajonuose arba sodų bendrijose – visa tai yra *aktyvios* miesto procesų apmąstymo taktikos², kurios praplečia tyrėjų galimybes. Keliant klausimą apie neinstitucinių praktikų įtraukimą į tyrimo įrankių arsenalą, verta prisiminti vizualumo sociologo D. Harperio (2002) pastabą apie fotografiją kaip dominuojančią vizualinės socialinių koncepcijų reprezentacijos formą ir tokių formų kaip *graffiti*, komiksai, tapyba ignoravimą. Idėja, kad miesto procesų refleksija gali būti atliekama ne tik akademinėse tekstų pavidalu, o nauji empiriniai duomenys gali būti gauti pasitelkiant kūrybinių eksperimentų formą, skatina miesto tyrinėtojus įsitraukti į tarpdalykinės diskusijas apie „meninio tyrimo“ (*arts based research*) galimybes.

Nors šiame numeryje klausimas apie alternatyvius tyrimo metodus ir žodynus, kurių

paskirtis yra ne tik analitinė, bet ir pragmatinė (prisidedanti prie pokyčių), liko parašėse, jo autorių nagrinėjamų temų spektras skatina formuluoti klausimą apie miesto studijų tyrėjo įsitraukimą į miesto erdvių formavimo procesus. Juk kaip ir kiti intelektualiniai „posūčiai“, kurie ištiko socialinius-humanitarinius mokslus, erdvinis posūkis (kurio kontekste ėmė formuotis tarpdalykinės miesto studijos) reiškia ne tik akademinę refleksiją objekto pakeitimą: jis lemia pačios tyrimo optikos bei pažinimo subjekto pozicijos transformaciją. Todėl metodologinis klausimas, kaip paversti miesto erdvę ne tik analizės objektu, bet mąstymo įrankiu, anksčiau ar vėliau paskatins miesto tyrėją svarstyti tradiciškai naudojamų tyrimo metodų ribas. Mąstymas apie erdvę neišvengiamai virsta kritine erdvine praktika³, prisidedančia prie miesto aplinkos formavimo.

Literatūra

Certeau, M. 1984. *The practice of everyday life*. Berkeley, Los Angeles, California: University of California Press.

Harper, D. 2002. Talking about pictures: a case for photo elicitation, *Visual Studies* 17(1): 13–26. <http://dx.doi.org/10.1080/14725860220137345>

Harvey, D. 2006. The right to the city, in R. Scholar (Ed.). *Divided cities: The Oxford amnesty lectures 2003*. Oxford University Press, 83–103.

Lefebvre, H. [1974] 1991. *The production of space*. Oxford: Blackwell Publishing.

Rendell, J. 2006. *Art and architecture: a place between*. London: IB Tauris.

³ Kritinės erdvinės praktikos (*critical spatial practice*) sąvoka buvo pasiūlyta J. Rendell (2006), formuluojant tezę apie menines intervencijas viešojoje erdvėje kaip socialinės kritikos formą, kuri neatsiejama nuo veiksmų plotmės. Kritinės praktikos koncepcija formuluojama remiantis M. de Certeau (1984) „erdvinių praktikų“ idėja. Pabrėždamas, kad kasdieniai veiksmai yra „įerdvinti“, šis mąstytojas nurodo, kad ir „erdvė aktualizuojama per judesių ansamblį“ (Ibid: 117), kitaip tariant, miestiečių praktikos ir miesto erdvės apibrėžia vienos kitas.

² Taktikų kaip neformalių, partizaninių veiksmų koncepciją plėtojo M. de Certeau (1984). Keliant klausimą apie neinstitucinių praktikų įtraukimą į tyrimo įrankių arsenalą, šis „partizaniškumo“ motyvas iškyla nauju pavidalu.